

RETTSBOK

for

SUNNFJORD TINGRETT

Hovedforhandling

År 2004 den 11. februar ble det satt rett ved Sunnfjord tingrett på Nordfjord hotell på Nordfjordeid.

Dommer: Dommerfullmektig Per Johan Askevold

protokollfører: Dommeren

Sak nr. 03-00038 A

Saksøker: Aslaug Mikkelsen, 6750 Stadlandet

Prosessfullmektig: Advokat Anne N. Hovde, Tollbugt. 8, 6002
Ålesund

Saksøkt: Gjensidige Nor Forsikring, postboks 276,
1326 Lysaker

Prosessfullmektig: Advokat Rune Tveit, postboks 3144
Elisenberg, 0207 Oslo

Saken gjelder: Krav om personskadeerstatning -
Yrkesskade

Til stede: Foruten dommeren, saksøkeren med sin
prosessfullmektig og saksøkte med sin
prosessfullmektig

Dommeren sa seg habil. Det var ingen innvendinger mot dommerens
habilitet.

Advokat Anne N. Hovde fikk redegjorde rede for saksøkeren sitt syn på
saken. Under innledningsforedraget sitt dokumenterte hun:

Dok. 1-1, 1-4, 15-1, s. 7, 1-29, 1-28, 1-32, 10, 1-40, 1-30, 1-33, 1-31, 1-
34, 1-35, 1-37, 1-36, 1-38, 1-39, 1-41, 1-42, 11-1, 1-50, 3-1, 16-1, 15-1,
s. 57, 53, 51, 39 og 19, 8-1, s. 47, 45, 60, 4 og 5, 1-1, bilag 12-26, 16-3 og
16-2, og leste det som er markert med blå strek i margin.

På vegne av saksøkeren satte hun fram slik **påstand**:

"1: *Gjensidige Nor Forsikring v/ styrets formann tilpliktet å betale til
Aslaug Mikkelsen ertstatning fastsatt etter rettens skjønn for
følgende poster:*

- a) *Påført inntektstap for perioden 1998 til 2003 med inntil kr.
608.462,-*
- b) *Påførte utgifter for perioden 1998 til 2003 med inntil kr.
151.085,-*
- c) *Fremtidig inntektstap med inntil kr. 218.915,-*

- d) Fremtidige utgifter for perioden 2003 til 2017 med inntil kr. 280.000,-
- e) Erstatning for skattetillegg som vi påløpe i utbetalingsåret med inntil kr. 97.363,-

Alt med tillegg av forsinkelsesrente etter forsinkelsesrentelovens § 3 fra 2 uker etter dommens forkynnelse til betaling skjer.

2: Gjensidige Nor Forsikring v/ styrets formann tilpliktet å dekke sakens omkostninger til Aslaus Mikkelsen med tillegg av forsinkelsesrenter etter forsinkelsesrentelovens § 3 fra 2 uker etter dommens forkynnelse til betaling skjer.”

Retten hadde pause under advokat Hovde sitt innledningsforedrag, og tok lunchpause kl. 1220 – 1330.

Advokat Rune Tveit fikk ordet og redegjorde for saksøkte sitt syn på saken. Under innledningsforedraget dokumenterte han:

Dok. 1-50, s. 4, dok. 3, s. 3, 8-1, s. 87, 15-1, s. 11, 15-3, s. 17 og 16, 15-2, 15-3, s. 57, 60, 53, 52, 51, 50, 41, 38, 34, 24, 22 og 20, 1-3, 15-1, s. 7, 1-41, 1-29, s. 1, dok. 10, 1-30, 16-1, s. 2, 8-1, s. 51, 47 og 4, 1-48 og 16-3, og leste det som er streket med rødt.

På vegne av saksøkte sette han fram slik **påstand** som er inntatt i tilsvaret i dok. 3.

Retten hadde pause under advokat Tveit sitt innledningsforedrag.

Stod fram som vitne nr. 1	Navn:	Erling Terje Takle
	Født:	03 11 55
	Stilling:	Overlege
	Adresse:	Gjersveien, 6010 Ålesund

Saksøkeren fritok vitnet fra taushetsplikten, jf tvistemålsloven § 205. Han ble formant, gav forsikring og forklaring.

Stod fram som **vitne nr. 2**

Navn: Mads Rekve
 Født: 16 11 58
 Stilling: Nevrokirurg
 Adresse: Sildretunet 9, 6800 Førde

Saksøkeren fritok vitnet fra taushetsplikten, jf tvistemålsloven § 205. Han ble formant, gav forsikring og forklaring.

Retten tok pause fra kl. 1645 – kl. 1710.

Fremstod som **saksøker:**

Navn: Aslaug Oddny Mikkelsen
 Født: 06 03 42
 Stilling: Trygdet
 Adresse: Eltvik, 6750 Stadlandet

Hun ble gjort kjent med partsansvaret, ble formant, gav forsikring og forklaring.

Rettsmøtet varte fra kl. 0900 – kl. 1845.

Retten hevet.

*****

Påfølgende dag, torsdag 12. februar 2004, ble retten på nytt satt i samme sak på samme sted og forhandlingene fortsatte. Tilstede var de samme som da hovedforhandlingen startet.

Fremstod som **rettsoppnevnt sakkyndig:**

Navn: Trygve Lundar
 Født: 11 06 45
 Stilling: Professor ved UiO og
 avdelingssjef ved

nevrologisk avdeling på
Rikshospitalet

Adresse: Blåbærsvingen 10, 0789
Oslo

Partene var enige om at den rettsoppnevnte sakkyndige kunne avhøres ved fjernavhør på telefon. Retten ringte han opp på hans arbeidssted på tlf. 23 07 43 01. Han erklærte at han ikke på noe vis var forbundet med noen av partene i saken, gjort kjent med ansvaret som sakkyndig, ble formant, gav forsikring, jf tvistemålsloven § 247, og gav forklaring på høyttalende telefon.

Stod fram som **vitne nr. 3**

Navn: Jostein Sørbø
Født: 02 11 38
Stilling: Selvstendig
næringsdrivende
Adresse: 6750 Stadlandet

Samboer med saksøkeren, gjort kjent med vitneansvaret, at han ikke plikter å forklare seg etter tvistemålsloven § 207, jf § 211, og at han etter § 208 kan fritas fra å svare på spørsmål dersom han gir forklaring, ble formant, men gav ikke forsikring, jf tvistemålsloven § 216, gav forklaring.

Advokat Hovde fikk ordet til prosedyre. Hun satte fram slik korrigert **påstand:**

- "1: *Gjensidige Nor Forsikring v/ styrets formann tilpliktes å betale til Aslaug Mikkelsen erstatning fastsatt etter rettens skjønn for følgende poster:*
- f) Påført inntektstap for perioden 1998 til 2003 fastsatt etter rettens skjønn.*
  - g) Påførte utgifter for perioden 1998 til 2003 med inntil kr. 151.085,-.*
  - h) Fremtidig inntektstap med inntil kr. 218.915,-.*

- i) *Fremtidige utgifter for perioden 2003 til 2017 med inntil kr. 280.000,-.*
- j) *Erstatning for skattetillegg som vil påløpe i utbetalingsåret med inntil kr. 97.363,-.*

Alt med tillegg av forsinkelsesrente etter forsinkelsesrentelovens § 3 fra 2 uker etter dommens forkynnelse til betaling skjer.

2: *Gjensidige Nor Forsikring v/ styrets formann tilpliktes å dekke sakens omkostninger til Aslaugs Mikkelsen med tillegg av forsinkelsesrenter etter forsinkelsesrentelovens § 3 fra 2 uker etter dommens forkynnelse til betaling skjer.”*

Advokat Tveit fikk ordet til prosedyre. Han holdt fast ved påstanden, som lyder slik:

”Gjensidige Nor forsikring frifinnes og tilkjennes saksomkostninger med tillegg av lovens forsinkelsesrente.”

Advokat Hovde frafalt replikk.

Dommeren erklærte rettsforhandlingene for avsluttet og sa fra om at saken nå ble tatt opp til doms. Partene ble underrettet om at dommen ville bli forkynt på vanlig måte straks den var avsagt, men at det ikke ville være mulig for retten å overholde fristen i tvistemålsloven § 152.

Rettsmøtet varte fra kl. 0900 til kl. 1500. Det ble tatt pauser mellom avhørene og hver av partene sine innlegg.

Retten hevet.

Per Johan Askevold (s.)
dommerfullmektig

SUNNFJORD TINGRETT

gjør vitterlig:

År 2004 den 28. mai ble rett satt ved Sunnfjord tingrett i Førde til avsigelse av dom

Dommer: Dommerfullmektig Per Johan Askevold

Protokollfører: Dommeren

Sak nr. 03-00038 A

Saksøker: Aslaug Mikkelsen, 6750 Stadlandet

Prosessfullmektig: Advokat Anne N. Hovde, Tollbugt. 8, 6002
Ålesund

Saksøkt: Gjensidige Nor Forsikring, postboks 276, 1326
Lysaker

Prosessfullmektig: Advokat Rune Tveit, postboks 3144
Elisenberg, 0207 Oslo

Saken gjelder: Krav om personskadeerstatning - Yrkesskade

For åpne dører og med bare dommeren tilstede ble det avsagt slik

D O M :

Saken gjelder krav på erstatning etter nakkesleng-skade.

11. mars 1998 var saksøkeren på veg til Florø med en leiebil for å besøke kunder. På riksveg 614 ved Isane fergeleie i Bremanger kolliderte hun med en møtende bil. Arbeidsgiveren, Muva Pictura as, hadde tegnet yrkesskadeforsikring for henne i Gjensidige NOR forsikring, og saksøkeren krever erstatning fra selskapet for tap som følge av nakkeslengskade.

Spørsmålet i saken er om det er årsakssammenheng mellom skadetilfellet og saksøkerens senere helseplager og hvor stor del av tapet som i tilfelle kan tilbakeføres til denne skaden og hvor stor del som må tilskrives en nakkeslengskade fra 1984.

Aslaug Mikkelsen har vokst opp på et gårdsbruk i Eltvik på Stadlandet. Hun var gift i 30 år, og har 4 barn fra dette ekteskapet. Hun er senere skilt, og har ny samboer. Siden midt på 60-tallet har hun drevet slektsgården i Eltvik, og i 1980 fikk hun lagt til en tilleggsgård. Hun driver økologisk jordbruk og har i tillegg bygget en hytte og satt i stand hus på gården for utleie med kapasitet til ca. 30 overnattingsplasser. Ved siden av gårdsdriften har hun hatt deltidsjobb som salgskonsulent. Samboeren driver litt fiske med egen båt.

12. desember 1984 var hun ute i salgsoppdrag og hadde stoppet for kryssende fotgjengere i et gangfelt i Spjelkavik i Ålesund. Bilen hennes ble da påkjørt bakfra, og hun fikk en nakke-skade i kollisjonen. Saksøkeren tok ut søksmål mot Gjensidige Norsk Skadeforsikring med krav om erstatning etter skaden.

Professor dr. med Johan A. Aarli, Bergen var rettsoppnevnt sakkyndig, og avgav en sakkyndig erklæring i saken. Fra hans erklæring har partene vist til følgende:

"Etter skaden har hun hatt en rekke plager som hun ikke hadde før. Hun har smerter i hodet, i nakken, over skuldrene og mellom skulderbladene. Verken er nesten konstant tilstede, men det kan være dager hvor den er mindre uttalt. Den varierer således meget i styrke, og spesielt blir den verre hvis hun anstrenger seg. Dessuten våkner hun som regel av smerter. Det har ført til problemer med søvnen.

Hun plages med stivhet og smerter i nakken. Dette er blitt et problem, for hun har vanskeligheter med å vri hodet, men må snu hele kroppen. Dessuten har hun helt fra 1986 hatt plager med smerter i et belte rundt brystkassen fra nedre del av brystdelen av ryggen og fremover på begge sider.

Hukommelsen er blitt svekket. Hun husker godt ting fra barneårene, men nyere data glemmer hun lett. Dette plager henne fordi hun får ikke sakene fra seg. Papirene hopper seg opp hos henne, delvis fordi hun glemmer ting og delvis fordi hun også har store konsentrasjonsvanskeligheter. Således prøvde hun å lære seg tysk i forbindelse med turisttrafikken, men måtte gi opp. Hun er blitt mer hissig og oppfarende enn før.

Hun har merket at hun har fått problemer med å skrive fordi hun glemmer ut ord, og hun har vanskeligheter med tallbehandling. Alt verbalt arbeid tar nå meget lang tid for henne.

Hun klarer ikke gårdsarbeidet slik hun gjorde før. Den første tid etter skaden var det den ene sønnen som hjalp henne. Arbeidet som turistvert har hun måtte redusere til et mindre omfang enn planlagt. Hun prøver å ta seg av det administrative arbeid. Hun var først 100% sykemeldt frem til januar 1986. Så fikk hun en 50% sykemelding og da hun hadde flexitid og takket være god kolleger klarte hun å fungere i arbeidet igjen inntil august 1992 da hun måtte slutte på grunn av at

arbeidsgiver fusjonerte med et annet firma og det ble innskrenkninger i arbeidsstokken.

Ved **undersøkelsen** er hun våken, klar og orientert og hun forklarer seg detaljert, men velordnet. Hun har åpenbar problemer med oppmerksomheten og klarer ikke å gjenta sifferserier uten feil. Innprentningsevnen er svekket og hun har problemer med hoderegning. Abstraksjonsevne og allmennorientering er god. Hun viser ingen svikt på prøver på spatiale funksjoner. Hun har litt problemer med å navngi venstre finger, ikke høyre, et funn som kan være et tegn på svikt i parietallappfunksjonen.

Det er normale funn ved undersøkelsen av hjertenervene. Hun er sterkt trykkømt i nakkemuskulaturen, særlig over utredelsessted for store bakhodenerve –n. Occipitalis major. Bevegeligheten i nakken er redusert i alle retninger.

Det er god kraft i armer og ben. Det er en lett forskjell i sensibiliteten, i det hun fornemmer stikk og berøring litt svakere på ve. kroppshalvdel og vibrasjonssansen er lett svekket i venstre stortå. Det er normale reflekser. Hun går lett og beveger seg uten problemer bortsett fra at hun vrir på hele overkroppen når hun skal dreie hodet.

KONKLUSJON

Fru Aslaug Mikkelsen var utsatt for en trafikkulykke 12. desember 1984. På tidspunktet før ulykken var hun fullt arbeidsfør. Hun hadde riktignok merket stivhet og smerter over nakke- og skulderparti ved langvarig og ensformig arbeid også før ulykken, men bare ved langvarig arbeid i ensformige stillinger, og uten at dette hadde hemmet henne i sitt arbeide.

Den **umiddelbare følge** av ulykken var (1) en nakkedistorsjon og i (2) en hjerneskada. Hun satt foroverbøyet i sætet og var derfor ikke beskyttet av nakkestøtten da hennes bil ble påkjørt bakfra. Hodet må derfor ha blitt slengt raskt bakover og så forover i piskesnertbevegelse.

Hun var uforberedt på dette, og det har derfor ikke vært mulig for henne å spenne muskulaturen for å ta mot støtet. Det har ikke med sikkerhet vært påvist skade av hvirvlene i nakken. Skaden har derfor først og fremst ført til bløtdelslesjoner i muskler og bånd i nakken.

Symptomene i forbindelse med den akutte skade var imidlertid mer omfattende til at de kan forklares ut fra en ren nakkeskade. Hun var sannsynligvis kortvarig bevisstløs, og hun har hukommelsestap for flere kortvarige perioder umiddelbart etter skaden. De plager hun har fått som senfølger etter ulykken er også omfattende til at de kun kan tilskrives en nakkeskade av whiplash-type.

Hun plages nå med **senfølger** etter ulykken 12. desember 1984. For det første har hun smerter og stivhet i nakken. Det er markert nedsatt bevegelighet både ved aktive og passive bevegelser i nakken. Dette er **senfølger etter en nakkedistorsjon**, og dette utgjør en viktig del av sykdomsbildet.

Dessuten har hun svekket hukommelse og innprentningsevne og hun har fått problemer med å skrive fordi hun glemmer ut ord, og hun har vanskeligheter med tallbehandling. Skriftlig arbeid tar nå meget lang tid for henne. Hun har store problemer med oppmerksomheten, innprentningsevnen er svekket og det er lette tegn til sviktende funksjon av hjernens isselapper – de deler av hjernen som er ansvarlig for overordnet tolking av sanseintrykk. Endelig har hun lette problemer med tolking av sanseintrykk fra venstre kroppshalvdel. Dette er funn som med overveiende sannsynlighet skyldes at hun har hatt en **traumatisk hjerneskode** – en encefalopati – som senfølge etter hjerneskadene.

På denne bakgrunn og idet jeg henviser til ovenstående vil jeg gi en vurdering av de forhold som er tatt opp i mandatet fra Oslo byrett.

På grunn av disse plager har hun en funksjonsnedsettelse som gir en viss medisinsk invaliditet. Jeg vil anslå den medisinske invaliditet som skyldes nakkeslengskaden til ca. 20%. I tillegg til dette kommer så den

invaliditet som er betinget i hennes encefalopati. Jeg vil anslå denne isolert sett til 20%. Etter samordningsprinsippet blir da **den samlede medisinske invaliditet 36%** ($20\% + 20\%$ av $(100-20) = 20\% - 16\%$ altså 36%).

Da skaden inntraff var Aslaug Mikkelsen både gårdbruker og salgsrepresentant. I tillegg var hun i ferd med å starte som turistvert. Etter ulykken har hun klart å fortsette som salgsrepresentant. Ikke minst fordi hun fikk relativt romslige betingelser med hensyn til arbeidstid. Hun fikk store problemer med gårdsarbeidet; planene om betydelig opptrapping av turistarbeidet måtte legges på hyllen. Jeg vil anslå hennes generelle ervervsmessige invaliditet – invaliditet uavhengig av yrke til ca. 50%.

Når det gjelder den spesielle ervervsmessige invaliditet i forhold til de yrker hun hadde da skaden inntraff er dette meget vanskelig å anslå. Hennes hovedyrke – gårdsarbeidet – er lidende på grunn av at hun er så stiv i nakken og har så mye smerter, Jeg vil anslå henne til å være 60% ufør som gårdbruker.

Erfaringen har vist at hun maktet yrket som salgsrepresentant også etter skaden. Det lot seg imidlertid utføre på spesielle betingelser og takket være inøvetkommenhet fra flere parter. Det er derfor klart at hun fikk en viss yrkesmessig invaliditet også i dette arbeid i og med at hun nå var avhengig av lettelse i tjenesten for å utføre det arbeid hun tidligere hadde utført uten slike lettelse. Skjønnsmessig vil jeg anslå den yrkesmessige uførhet i dette spesielle arbeid til ca. 20%.

Jeg er meget usikker på omfanget av hennes arbeid som turistvert. Så vidt jeg kan forstå av de oversendte dokumenter og av pasientens egen forklaring omfatter det hytteutleie, regnskapsførsel, stell i hyttene samt planlegging og organisering av arbeidet omkring dette. Det er delvis knyttet til gårdsdriften, men kan sees isolert fra denne og krever ikke det samme manuelle arbeid. Jeg vil grovt skjønnsmessig anslå uførheten her til å være omtrent på samme nivå som hennes uførhet som salgsrepresentant – ca. 20%.”

Partene inngikk utenrettslig forlik før saken kom for retten, og i brev av 25. april 1994 fra saksøkerens daværende prosessfullmektig til forsikringsselskapets prosessfullmektig er det redegjort for erstatningsoppgjøret i forliket slik:

"Det vises til tidligere kontakt i saken hvorefter partene er blitt enige om følgende erstatningsoppgjør:

Mønerstatning:	kr. 75.000,-
Påførte ekstrautgifter	kr. 100.000,-
Fremtidige ekstrautgifter:	kr. 200.000,-
Påført inntektstap:	kr. 100.000,-
Fremtidig inntektstap:	kr. 500.000,-
Udekkede advokatutgifter frem til stevning:	kr. 19.000,-
Sum:	kr. 994.000,-

Utover dette skal Gjensidige Norsk Skadeforsikring dekke samtlige utgifter forbundet med saken for Oslo byrett, herunder Aslaug Mikkelsens utgifter til juridisk bistand."

Etter ulykken var saksøkeren sykemeldt fram til hun ble innvilget 70 % uførepensjon i desember 1985. Saksøkeren fikk store problemer med arbeidet på gården, men klarte å ta opp igjen arbeidet som deltidsselger. Dette arbeidet kunne hun utføre når det passet henne, og arbeidsgiver og familie var imøtekomende med å hjelpe og tilrettelegge for at hun skulle kunne klare jobben. Hun hadde også inntekter av det gården kastet av seg .

Den 29.8.95. vedtok Fylkestrygdekontoret at uførepensjonen skulle stanses med virkning fra 1.1.92. fordi saksøkeren hadde for høy inntekt ved siden av pensjonen. Etter klage omgjorde Fylkestrygdekontoret vedtaket 1.9.98., slik at hun kunne tjene mer ved siden av pensjonen. Ved etterberegningen ble hun innvilget uførepensjon med 50 % for 1992, 40 % for 1993, 15 % for 1994 og 1995, og 60 % for 1996 og 1997.

11. mars 1998. var saksøkeren i jobb som selger hos Muva Pictura AS, og var på veg for å besøke kunder i Sunnfjord. Hun kjørte en leiebil, trolig fra Allbil i Måløy. Etter å ha kjørt av fergen fra Stårheim til Isane, tok hun fatt på riksveg 614 i retning Florø. Like etter fergeleiet kolliderte hun med en møtende Ford Mondeo. Det var sporete og slapsete føre, og føreren av den møtende bilen, som etter alt å dømme kjørte for å nå fergen, mistet kontrollen over kjøretøyet og kom over i saksøkerens kjørefelt. Saksøkeren hadde sett dette, og stanset sin bil så langt ut mot muren på høyre side av vegen som mulig. Den møtende bilen traff venstre framskjerm, skrenset langs siden og fortsatte forbi hennes bil før den stoppet et stykke lengre bak.

Etter utfylling av skademelding kjørte saksøkeren videre til Florø. På hotellet i Florø begynte hun å kjenne på smerter, og om kvelden oppsøkte hun lege ved legesenteret i Flora, der det ble gjort følgende journalnotat:

"Ble påkjørt på siden i dag, fikk muligens en sleng på nakken. Føler seg nå stiv i nakken og smerter over sternum der hun hadde en medaljong. Øm ved palp. over sternum, men ikke over costae. Stram og øm over nakkemuskulatur. Innskrenket bev. til siden, men dette er gammelt."

Saksøkeren opplevde at rygg- og nakkeplagene hun hadde hatt tidligere forverret seg etter ulykken, og hun var mer eller mindre sammenhengende helt eller delvis sykemeldt i et år uten at hun ble bedre. Ved trygdekontorets vedtak av 7.1.02. ble hun tilstått full uførepensjon ved at trygdekontoret økte uførepensjonen fra 70 % til 100 % med virkning fra 1.4.98. I vedtaket er det lagt til grunn at

"skaden du blei påført 14.03.98. utgjør heile årsaka til at du no er blitt varig ufør"

I 2002 ble det konstatert at saksøkeren hadde en alvorlig kreftsykdom.

Ved stevning til Sunnfjord tingrett den 16. januar 2003 tok saksøkeren ut søksmål mot Gjensidige NOR skadeforsikring med krav om betaling av mén-erstatning og erstatning for lidt og fremtidig tap etter ulykken.

Retten har – etter enighet mellom partene - oppnevnt professor dr. med. Trygve Lundar, Rikshospitalet, som medisinsk sakkyndig i saken, og han har avgitt skriftlig erklæring i saken. Han har bygd sin sakkyndige vurdering på de tilsendte saksdokumentene, herunder:

1. Skademeldinger
2. primærlegejournal
3. Røntgen cervicalcolumna
4. Sakkyndigerklæring fra professor dr. med Johan Aarli
5. Vurderinger fra smertepolitklinikken, sentralsykehuset i Møre og Romsdal
6. Vurdering av overlege Halvard Nilsen, Fysikalsk medisinsk avd.
Sentralsykehuset i Møre og Romsdal
7. Kopi av trygdedokumenter
8. Journal ved Norske Nadiumhospital
9. Journal ved Nordfjord sykehus
10. CT abdomen, og på
11. Personlig intervju og undersøkelse av Aslaug Mikkelsen 23.6.03.

Hovedforhandlingen ble holdt på Nordfjordeid hotell onsdag 11. og torsdag 12. februar 2004. Saksøkeren møtte og gav forklaring. Det ble lagt fram slik dokumentasjon som fremgår av rettsboken, herunder ble det fremlagt spesialisterklæring av 3.10.03. fra nevropsykolog Mads Rekve, som også gav forklaring som sakkyndig vitne under hovedforhandlingen.

Nevropsykolog Rekve har utarbeidet sin spesialisterklæringen i forbindelse med at Vågsøy trygdekontor hadde bedt han om å gi

”...nevropsykologisk vurdering av om det kan føreligge diffus organisk nerveskade...

...ei vurdering av om vilkår til årsakssammenheng mellom den beskrivne arbeidsulukka og søkeren sin skade er oppfylt.

...ei vurdering av kva den tidlegare skaden/sjukdomen truleg kan ha å seie for den noverande tilstanden.

...eit framlegg til å fastsette den varige medisinske ivaldieten for følgene av yrkesskaden utfrå invaliditetstabellen i forskrifta...”

Nevropsykolog Rekve har bygd sin vurdering på

1. Gjennomlesing av omfattande trygdemapppe tilsendt frå trygdekontoret
2. Gjennomgang av journal ved FSS
3. Undersøkelse av Aslaug Mikkelsen 4.9.03.

Det kom fram da nevropsykolog Rekve gav vitneforklaring at han ikke hadde undersøkt skadelidte, men at hans uttalelse var basert på dokumentene han hadde fått fra trygdekontoret og samtalen han hadde med skadelidte og samboeren hennes ved konsultasjonen 4.9.03.

Det ble hørt ytterligere 2 vitner, og den rettsoppnevnte sakkyndige gav forklaring. Dommen er ikke avsagt innen den frist loven krever, jf tvistemålsloven § 152. En del arbeid ble likevel gjort straks etter at saken var tatt opp til doms, og saken har senere vært prioritert. Grunnen til at det ikke har latt seg gjøre å avsi dom før, er at retten har hatt tett berammingsprogram, herunder av saker som skal prioriteres høyere enn nærværende sak.

Saksøkeren har gjort gjeldende:

Ved ulykken på Isane 11. mars 1998 ble Aslaug Mikkelsen påført en yrkesskade som førte til at hun ble helt arbeidsufør. Uførheten har også sin årsak i ulykken som fant sted i 1984, og den delen av skadefølgen som skriver seg fra denne ulykken skal holdes utenfor i denne saken. Det er merskaden ved den siste ulykken som kreves dekket.

Det gjøres gjeldende at det er sannsynlighetsovervekt for at den skaden Aslaug Mikkelsen ble påført er en nødvendig betingelse for hennes invaliditet og at det foreligger årsakssammenheng mellom ulykken og det tap Aslaug Mikkelsen ble påført som følge av skaden.

Det gjøres videre gjeldende at den aktuelle ulykken hadde skadepotensiale ut fra de krav som er oppstilt for å konstatere årsakssammenheng ved denne type ulykker i rettspraksis, særlig uttalelser i Rt. 2001, s. 320 på s. 329. Retten må legge til grunn at Mikkelsen stod stille med sin bil og ble truffet i

fronten av en større bil som kom mot henne i stor fart, og som fortsatte 30-40 m forbi stedet der hennes bil stod. Det anføres at et slik sammenstøt klart har et skadepotensiale og at det i realiteten bare er flaks som gjør til at det ikke gikk med liv. Det er karakteristisk at man ofte ikke ser direkte målbare [objektive] organiske skader ved slike uhell selv om det er klart at det foreligger en nakkeskade. Det vises til uttalelser om skadefølger etter traume av denne art i avgjørelsen i Rt. 2001, s. 320.

Det anføres videre at det kan påvises akuttsymptomer etter uhellet. Aslaug Mikkelsen oppfattet seg selv som omtåket etter ulykken, og vet ikke hvordan hun kom seg ut av bilen. Hun vet heller ikke hvordan bilen kom ned til fergekaien utover at den i hvert fall ble kjørt ned dit. Hun kan heller ikke huske turen til Florø eller hvordan hun kjørte videre. Selv om dette er Aslaug Mikkelsens subjektive oppfatning, som det i rettspraksis er uttalt at man skal være tilbakeholden med å legge for stor vekt på, gir det et klart bilde av hvordan hun oppfattet og opplevde situasjonen.

I tillegg til dette fantes det objektive funn i form av det journalnotat som foreligger fra legen i Florø, og som viser at hun opplevde plager relativt umiddelbart etter ulykken. Men journalnotatet må også leses i lys av at Mikkelsen var opptatt av at hun ikke ønsket å bli sykmeldt. Den sakkyndige overlege Lundar hevder at han opplevde at Aslaug Mikkelsen hadde moderate og forbigående smerter/plager ut fra de observasjoner han har gjort og sin gjennomgang av dokumentene i saken. Men overlege Lundar mangler den kunnskap som overlegene Takle og Rekve har om saksøkeren, og som begge viste til at de opplevde saksøkeren som en dame som i stor utstrekning prøver å skjule sin smerte.

Det er videre et poeng at saksøkeren oppsøkte sin fastlege påfølgende uke, og det er deretter journalnotater fortløpende fram til dags dato, herunder fra smerteklinikken i Ålesund og de videre henvisninger. Sakkyndige Lundar tar åpenbart feil når han minimaliserer Aslaug Mikkelsens akutte symptomer og brosymptomer. For å illustrere ytterpunktene av de krav som det i rettspraksis er stilt til akutt og brosymptomer vises til avgjørelse fra Eidsivating lagmannsrett av 4.6.02. [LE-2001-00198], og til det som fremkommer i Anne-Lene-Lie-dommen. [Rt. 1998, s. 1565]. I denne saken er

det dokumentert akuttsymptomer og brosymptomer helt fra ulykken skjedde og fram til i dag.

Det må videre foreligge en adekvat årsakssammenheng. Det vises til utdrag fra "den norske legeforenings retningslinjer for vurdering av nakkeskader" og artikkel fra tidsskrift for den norske legeforening nr. 13, 2002; 122: 1291-5, som er lagt fram for retten. De symptomer Aslaug Mikkelsen har utviklet er helt adekvate i forhold til det traume hun ble påført, og de symptomer som er dokumentert ved uttalelser fra dr. Takle og dr. Rekve og som er supplert av deres forklaring til retten samsvarer godt med de skadesymptomer man ser ved nakkeskader etter slike påkjørsler. Det vises til det som uttales om dette i avgjørelsen i Rt 2001, s. 320. Bildet kompliserer av at dette er samme art skade som hun hadde fra før og den tidligere skaden må holdes utenfor og skal gå til fradrag. Retten må ta utgangspunkt i hvordan Aslaug Mikkelsen var den 10. mars 1998 og vurdere hvilken merskade hun er påført ved ulykken. Det vises også til SMM-rapport 5/2000: Nakkeslengskade – diagnostikk og evaluering. Metodevurdering basert på egen litteraturgransking fra Senter for medisinsk metodevurdering SINTEF Unimed.

Det har vært en utvikling i rettspraksis på hvordan man ser på tidligere helse, og tendensen er at man i sterkere grad er villig til å akseptere skadelidtes tidligere svakheter og at skadevolder i større grad må ta skadelidte som han/hun er. Aslaug Mikkelsen var særlig sårbar for å få tilsvarende traume. Takle, Rekve og Lundar bekreftet alle dette i sin forklaringer. Det vises her særlig til det som sies om dette i Anne-Lene-Liedommen [Rt. 1998, s. 1565] og i Stokkedommen [Rt. 1999, s. 1473]. Det at skadelidte er særlig sårbar setter i utgangspunktet ingen avgrensning for erstatningsplikten, det vises særlig til mindretallets uttalelser om dette i Stokke-dommen [Rt. 1999, s. 1473]. Aslaug Mikkelsen hadde gradvis utviklet seg i positiv retning siden den forrige skaden. Den siste ulykken utløste tilsvarende symptomer som hun hadde hatt tidligere og forsterket disse. Det vises her til det som kom fram av Takle og Rekve sine forklaringer. Det må aksepteres at det finnes ulike egenskaper hos skadelidte som skadevolder må akseptere. En evt. tvil om dette skal ikke ramme skadelidte jfr. mindretallets votum i Stokkedommen, som en mener støtter dette synet,

mens en i avgjørelsen i Rt. 2001, s. 337, ser eksempel på at Høyesterett hopper over problemet. Saksøkeren mener også at en kan finne støtte for denne oppfatningen avgjørelsen i Rt. 2001, s. 320 og i Dykker-dommen [HR-2002-00720].

Retten må her legge til grunn at Aslaug Mikkelsen var skadet fra før og hadde en uføregrad. Det må tillegges vekt at hun var i 50% stilling. Det er kanskje slik at ulykken ikke var av de mest alvorlige, men den var alvorlig nok til å utløse en merskade som satte Mikkelsen helt ut av spill og det er denne merskaden Gjensidige hefter for. Retten har fått seg forelagt en sammenhengende bevisrekke for hendelsen, de akutt symptomer som oppstod og at det foreligger brosymptomer. Samlet må dette lede til at retten kan konstatere at det foreligger en adekvat årsakssammenheng mellom ulykken og Aslaug Mikkelsens senere plager.

Det anføres at Mikkelsen utvilsomt ville vært helt ufør uten at hun hadde fått kreftdiagnosen. Det kan på ingen måte utelukkes at hun hadde vært ufør om man hadde tatt bort både ulykken i 1984 og kreften. For vurderingen av kreftens betydning vises til Peter Lødrup, lærebok i erstatningsrett, 3. utg. på s. 262 flg. Retten må se bort fra hendelige forhold som inntreffer i ettertid, særlig gjelder dette når det har gått lang tid fra den skadevoldende handling. Det vises her til det Lødrup skriver om dette på s. 268 flg. Og særlig på s. 270 og 279. Med støtte i dette, anføres at det ikke er hjemmel for å la slike framtidige og upåregnelige hendelser som en kreftsykdom får innvirkning som årsaksfaktor til Mikkelsens invaliditet. Retten må derfor se bort fra kreften i årsaksbilde.

Erstatningsberegningen

Mikkelsen krever dekket påførte utgifter etter skaden med inntil kr 151 085 fastsatt etter rettens skjønn. Aslaug Mikkelsen kunne dokumentert en A4-perm med kvitteringer for de utlegg hun har hatt i saken, men man har ikke funnet det nødvendig å gjøre dette særlig ut fra det forhold at hun har hatt betydelig merutgifter er godt dokumentert gjennom hennes egen forklaring og det forhold at det er dokumentert at hun har vært til en rekke behandlinger ved smerteklinikken i Ålesund og også ved ryggklinikken i Oslo. Det vil uansett måtte bli en skjønnsmessig fastsettelse retten skal foreta.

Aslaug Mikkelsen har tidligere fått erstatning for framtidig tap etter ulykken i 1984 og det er bare merutgiftene ved den nye ulykken som skal erstattes. Aslaug Mikkelsen har hatt utgifter på kr 20 000 til behandlingsreise ved ryggsenteret. Hun har forklart seg om at hun må leie hjelp til selv de enkleste ting og det meste husarbeid og annet arbeid på gården fordi hun ikke lenger klarer å gjennomføre dette selv. Hun er avhengig av drosje eller må kjøres av familiemedlemmer dersom hun skal komme seg noe sted. Erstatning for framtidige utgifter må derfor fastsettes tilsvarende det årlig beløp som retten skjønnsmessig finner passende som lidte tap.

Det erkjennes at den påstand som innledningsvis ble framsatt må halveres fordi beregningene i hjelpedokumentene som saksøkeren har fått utarbeidet er basert på en forutsetning om at saksøkeren ville hatt 100% lønn uten skaden, mens det erkjennes at hun ikke ville hatt mer enn 50%. Saksøkeren vil subsidiært godta at det samlede årlige tap settes til 80 000 dersom retten mener at en halvering ikke gir det rette resultat.

Retten må legge til grunn at Aslaug Mikkelsen hadde en restervervsevne på 70% etter skadeoppgjøret i 1984. Trygdesituasjonen på skadetidspunktet tilsier at hun hadde en restervervsevne utenom gårdsdriften på 50%. Det vises til at hennes samboer Jostein Sørbø på dette tidspunkt hadde sitt virke som fisker. Dersom retten finner å ikke kunne legge til grunn at hun hadde en restervervsevne på 70%, men at restervervsevnen bare var på 50%, vil beløpet som det er fremmet krav om bli redusert til kr 156 368 ut fra den beregningsmodell som partene er enige om.

Sakskostnader

Saken er preget av at Gjensidige har tatt sitt ansvar som skadebehandler lite alvorlig og på en slik måte at man nesten får inntrykk av at saken er trenert helt fram til stevning. Aslaug Mikkelsen har hittil fått kompensert et beløp på 8 000 kroner til dekning av advokatbistand fra selskapet, og hun har ikke rett til fri rettshjelp. Hun har heller ikke rettshjelpforsikring som dekker denne saken.

De problemer som denne saken bygget på kunne vært løst dersom Gjensidige hadde tatt sitt ansvar og fått saken opplyst på et tidligere tidspunkt. Særlig vises til at en sakkyndigerklæring burde vært utarbeidet for lenge siden i samsvar med det saksøkeren har sagt seg villig til. Det generelle inntrykk er at saken har vært heller slett behandlet helt fram til advokat Tveit kom inn i bildet. Det er framsatt forlikstilbud i saken som ligger langt fra dens realitet. Forlikstilbudet kunne likevel gitt utgangspunkt for konstruktive diskusjoner dersom den sakkyndige hadde vært brakt inn allerede i 2001, slik Aslaug Mikkelsen var villig til. Det anføres derfor at Gjensidige må dømmes til å erstatte saksøkerens saksomkostninger uansett utfall i saken.

Saksøkte har gjort gjeldende:

Ansvarsgrunnlaget i denne saken er klart og spørsmålet er om det foreligger årsakssammenheng. I saker uten objektive funn er det vanskelig å vurdere årsakssammenhengen. Anne Lene Lie dommen [Rt. 1998, s. 1565] oppstiller retningslinjer som skal følges i denne type saker, og det er der sagt hvilken bevisvurdering retten skal gjøre i denne type saker, og der det særlig pekes på de begivenhetsnære bevis og behovet for bruk av sakkyndige.

Aslaug Mikkelsen hadde en varig og betydelig skade etter den første trafikulykken i 1984. Hun har hatt sammenfattende og omfattende plager helt fram mot den siste ulykken. Hun hadde en periode deltidsjobb som selger, for det var en jobb hun kunne klare når hun kunne tilpasse arbeidssituasjonen til de plagene hun hadde. Hun måtte likevel gi seg i denne jobben. Det må ut fra dette legges til grunn at Aslaug Mikkelsen hadde betydelig skade og behandlingsbehov før den siste skaden.

Det anføres at det kan være tvilsomt om ulykken i det hele tatt hadde skadeevne. Det vises til at den møtende bilen ikke traff skadelidtes bil direkte, men skrenset denne. Det er så at ulykken hadde skadepotensiale men spørsmålet er om dette potensialet ble realisert. Det pekes videre på at Aslaug Mikkelsen så hva som ville komme og forberedte seg på det. Det er også slik at det må større krefter til ved en kollisjon forfra, enn ved en kollisjon bakfra, og i dette tilfelle var det moderate krefter som ble utløst. Dette viser seg ved at akuttsymptomene ikke var særlig sterke og hun kunne

kjøre videre til Florø og hun kjørte også videre dagen etter. Akuttplagene var således relativt moderate slik den sakkyndige også synes å ha lagt til grunn.

Det er dokumentert at Aslaug Mikkelsen hadde sammenhengende plager etter en viss tid, men rett etter ulykken er det ingen dokumentasjon for at det var hyppigere behandling enn det hadde vært før ulykken. Saksøkte viser til det dr. Rekve forklarte om at plager av det slaget Aslaug Mikkelsen hadde kan blusse opp igjen når man begynner i jobb etter å ha gått sykmeldt en lengre periode. Aslaug Mikkelsen hadde bare vært i jobb en kort tid da ulykken skjedde. Den sakkyndige dr. Lundar har vært klart på at det ikke er noen årsakssammenheng mellom skaden og de plagene saksøkeren har i dag. Den sakkyndige holder fram at det er sannsynlig at saksøkeren fikk moderate og forbigående plager, men at skade ikke tilførte noen nytilkommet varig invaliditet.

Dr. Lundar var også kjent med dr. Rekve sin uttalelse og gav uttrykk for at den ikke fikk betydning for hans vurdering. Den rettsoppnevnte sakkyndige sin vurdering må stå sentralt i denne sammenheng. Det vises her til Høyesteretts uttalelser om dette i Anne Lene Lie dommen [Rt. 1998, s. 1565].

Når det gjelder dr. Terje Takle sin forklaring for retten må retten ta hensyn til at han har vært saksøkerens behandlende lege og at dette kan spille inn på hvordan han vurderer saken. Det vises også her til uttalelser om dette i Anna Lene Lied dommen. Det pekes videre på at dr. Takle ikke har hatt tilgang til dokumenter fra før ulykken, og han sa også fra at han ikke ønsket å avgi sakkyndig uttalelse i saker der han også var behandlende lege. Når det gjelder dr. Rekve sin uttalelse, så er denne kommentert av dr. Lundar i et eget tillegg til den sakkyndige uttalelsen. Det framgår imidlertid av dr. Rekves uttalelse, at heller ikke han mener at Aslaug Mikkelsen er påført varig medisinsk invaliditet som følge av denne trafikkulykken.

Dersom det foreligger tvil på flere punkt må dette få betydning og innvirkning for rettens samlede vurdering. Når det gjelder de dommene som saksøkeren har vist til som eksempel på at Høyesterett har lagt liten vekt på journalnotater, så gjelder dette i sin helhet saker der skadelidte var uten tidligere plager og der skadelidte har hatt en høy terskel for å søke lege.

Aslaug Mikkelsen gikk på sin side jevnlig til lege også i perioden før ulykken. Det anføres derfor at det ikke er sannsynliggjort noen årsakssammenheng mellom ulykken og Aslaug Mikkelsens plager og tap.

Skulle retten likevel komme til at det foreligger faktisk årsakssammenheng anføres at det ikke foreligger rettslig årsakssammenheng. Saksøkte mener at betingelselæren må føre til at det ikke kan påvises noen årsakssammenheng i dette tilfellet. Ulykken må ha vært en nødvendig betingelse for det tap Aslaug Mikkelsen er påført. Sagt på en annen måte: Hva hadde situasjonen vært dersom man tenker seg ulykken borte. Dette spørsmålet må vurderes for hver erstatningspost for seg.

Det anføres at denne ulykken ikke har gjort noe verken til eller fra Aslaug Mikkelsens situasjon. Retten må her legge til grunn at Aslaug Mikkelsen hadde vært sykemeldt mer eller mindre sammenhengende i 2 ½ år før hun begynte i jobb høsten 1997. Hun var da kun 4 måneder i arbeid før ulykken inntraff. I løpet av disse 4 månedene var hun 50% sykemeldt fram til den 21.11.1997, og det var deretter juleferie. Hun hadde videre 3 uker permisjon eller sykemelding fram til 3 dager før ulykken i forbindelse med hennes mors sykdom og bortgang.

Det pekes videre på at den nye jobben hun hadde fått var svært lik den forrige som hun måtte gi opp. Det var fleksible arbeidsforhold som gjorde at hun kunne ta seg fri de dagene hun var så dårlig at hun ikke kunne arbeide. Ut fra det Aslaug Mikkelsen selv har forklart må retten også legge til grunn at hun ble dårligere når hun jobbet mye, og at hun etter perioder med anstrengelser kunne være plaget i lengre perioder. Saksøkte viser her til det dr. Rekve forklarte om at folk som begynner å jobbe etter lang sykemelding ofte møter veggen. Det er helt på det rene, og åpenbart, at Aslaug Mikkelsen hadde et sterkt ønske om å komme ut i jobb og at hennes pågangsmot var stort. Spørsmålet er bare om hun hadde klart det. Det anføres at ulykken ikke har vært noen nødvendig betingelse for evt. tap Aslaug Mikkelsen måtte være påført.

Dersom retten kommer til at det var nødvendig årsakssammenheng må saken også vurderes ut fra den såkalte hovedårsakslæren, som

opsummeres i yrkesskadeserstatningslovens § 11. Det er på det rene at skadelidte var sårbar og det er også på det rene at dette må aksepteres av skadevolder. Det er imidlertid et poeng at det forhold at hun var så sårbar er et forhold som den rettsoppnevnte sakkyndige trakk fram. Han mente at med saksøkerens sårbarhet for nakkeskade skulle en vente langt sterkere akuttsymptomer enn de som ble påvist hos saksøkeren etter ulykken. Til tross for hennes sårbarhet ser man ingen sterke symptomer i den første tiden etter ulykken, og uhellet har bare medført en liten skade. Når Aslaug Mikkelsen ikke er påført en skade som ikke gir medisinsk men er skaden så liten at den ikke kan gi grunnlag for erstatningsansvar i et helhetsbilde. Den er et for uvesentlig bidrag til totalen, jf det som var tilfellet i Anne-Lene-Liedommen [Rt. 1998, s. 1565].

Forutsatt at skaden var en nødvendig betingelse og vesentlig nok til å grunnngi et erstatningsansvar oppstår spørsmålet om adekvans. Spørsmålet er om skaden var inadekvat. Dette er særlig aktuelt i såkalte lavenergi saker. Her var det både liten fart og små krefter som var virksomme. Aslaug Mikkelsen er ikke påført noen invaliditet utover den hun allerede hadde og det kan spørres om en skade som ikke gir medisinsk invaliditet i det hele faller inn under skadebegrepet i skadeerstatningsloven § 3-1. Uansett gjøres gjeldende at det er helt upåregnelig at en skade som ikke gir varig medisinsk invaliditet av noe slag kan påføre en erversuførhet og merutgifter i tilknytning til dette. Saksøkeren har særlig vist til en dom fra Borgarting lagmannsrett av 24. juni 2003 når det gjelder adekvansvurderingen.

I spørsmålet om selvstendig virkende skadeårsaker er det slik at de relevante dommer om dette viser at Høyesterett mener at framtidig skadeutvikling skal få betydning, men at det er selskapet som må ha bevisbyrden for en slik utvikling vil skje. Spørsmålene er oftest drøftet i relasjon til en hypotetisk skadeutvikling og det er på det rene at det ansvarlige selskap, som påstår at det kan finne sted en slik hypotetisk skadeutvikling, også har bevisbyrden for en slik utvikling. I denne saken er det ingen hypotetisk utvikling men det er et faktum at Aslaug Mikkelsen er invalid av andre årsaker enn skaden. Det kan virke helt urimelig at Gjensidige skal profitere på at Aslaug Mikkelsen er blitt syk. Det er imidlertid ikke dette som er den relevante problemstilling. Det relevante spørsmål er om det har oppstått et tap og om dette tapet ville

vært der uten ulykken. Professor Lundar var klar i sin uttalelse på at tapet ville vært der uansett og uavhengig av ulykken.

Når det gjelder de uttalelser i Lødrup som saksøkeren har vist til så har Lødrup neppe tenkt på personskadesaker, for i slike saker vil det alltid gå en tid før å kunne konstatere at skaden er varig for å få dette utredet og å få saken presentert for retten. Det er ikke til å komme utenom at det er situasjonen på oppgjørstidspunktet som er den avgjørende. Det er på det rene at dersom skadelidte dør foreligger det ikke lenger grunnlag for å utmåle erstatning for et framtidig tap. Tilsvarende vil gjelde der skadelidte blir frisk i mellomtiden. Dani-dommen [Rt. 1997, s. 771] kan tas til inntekt for dette synet. Det er overhodet ikke grunnlag for noen spekulasjoner om at selskapet har trenert saken i håp om at skadelidte sin situasjon skulle endre seg. Når retten skal vurdere saken kan en ikke se vekk fra det faktum som faktisk ligger her, og saksøktes anførsel er at Aslaug Mikkelsen uavhengig av ulykken ville falt ut av arbeid og blitt påført et hjelpe- og behandlingsbehov som følge av den sykdommen hun har.

Erstatningsberegningen

Partene er enige i at det bare er tap av den rest-ervertsevnen Aslaug Mikkelsen hadde etter den første ulykken som kan kreves erstattet. Fra saksøktes side bestrides at hun hadde en restervertsevne på 50 – 70% og at hun bare var 30% ufør. De beregninger saksøkeren har lagt fram over et simulert erstatningsoppgjør basert på det forlik saksøkeren inngikk etter ulykken i 1984 er feil fordi det er lagt inn feil forutsetninger. Blant annet er det lagt inn feil alder på skadelidte. Saksøkte har utarbeidet et tilsvarende hjelpedokument og foretatt tilsvarende beregninger som saksøkeren har gjort, men har lagt inn korrekte verdier.

Dersom man beregner hva erstatningen ville blitt ut fra et simulert oppgjør foretatt etter retningslinjer i standardforskriften synes det riktig å legge til grunn at forliket i 1984 innebar at man la til grunn at saksøkeren hadde en restervertsevne på 30%. Standardforskriften var imidlertid ikke trådd i kraft på det tidspunkt forliket ble inngått og det er lite som tyder på at denne ble lagt til grunn. Det er mer nærliggende å se for seg at oppjøret ble foretatt ut fra de alminnelige erstatningsprinsipper som forelå på det tidspunkt. Legger

man alminnelig erstatningsrettslige prinsipper til grunn viser de beregninger som saksøkte har foretatt at man ved forliket har lagt til grunn at saksøkerens uførhet lå nær 100 %, hvilket er i samsvar med det saksøkeren den gang anførte i stevningen til byretten.

Saksøkerens beregning og reduksjon er basert på at hun hadde en restervervsevne på 50%, og avhengig av det standpunkt retten kommer til, må det foretas en tilsvarende reduksjon. Det må videre tas hensyn til at hun også ville fått uførepensjon. Det gjøres for øvrig gjeldende at hun etter arbeidsavtalen hun hadde, bare skulle jobbe 15 timer pr. uke i gjennomsnitt og denne inntekten er det maksimale en kan legge til grunn. Det er derfor denne inntekten saksøkte har tatt utgangspunkt i ved de beregninger som er gjort, og som er inntatt i eget hjelpedokument til retten. Etter saksøktes oppfatning er det et åpent og uavklart spørsmål hvilken inntekt Aslaug Mikkelsen hadde hatt uten skaden. Det er videre helt uklart hvilken betydning et eventuelt særfradrag ville hatt, og det pekes på at det bare i avgrenset grad er tatt hensyn til dette. Det er også høyst uklart hvilken betydning en etterligning av de tilleggsutbetalinger fra folketrygden Aslaug Mikkelsen ville fått for det totale oppgjør.

Ved yrkesskade skal folketrygden dekke alle nødvendige utgifter jf folketrygdloven § 5-25. Dersom Aslaug Mikkelsen har hatt utgifter som hun ikke har fått dekket, skyldes det at en ikke har sett disse utgiftene som nødvendige, og det ble på et tidlig tidspunkt presisert for Aslaug Mikkelsen at den behandlingen hun fikk ikke ville ha noen varig effekt. Dette er merutgifter som hun ikke kan kreve at Selskapet skal dekke, jf Rt. 2000, s. 441.

Det anføres at Aslaug Mikkelsen ikke har hatt utgifter som har vært nødvendige og som ikke er blitt dekket av folketrygden og som ikke alt er dekket av a-konto utbetaling på 30 000 fra Gjensidige. Når det gjelder evt. utgifter til hjelp i hjemmet er dette en form for hjelp som hun kunne få ved søknad til folketrygden i den grad hun har hatt behov for det.

Når det gjelder det framtidige tapet vises det til avgjørelsen i Rt. 2000, s. 441. Den er fra før standarforskriften men standarforskriften bygger vilkårene på

den avgjørelsen. Erstatning for framtidig tap er standardisert ut fra utgifter og prosent. Saksøkte anfører her at det ikke er dokumentert noe tap utover det som er utbetalt a-konto. Dersom retten skulle komme til at det foreligger et tap må a-konto beløpet gå til fradrag.

Sakskostnader

Det er beklagelig at sentrale tall ikke har kommet på bordet før i siste liten, men dette er en omstendighet som selskapet ikke kan lastes for. Det pekes for øvrig på at selskapet har framsatt et forlikstilbud i saken som ikke er akseptert fra saksøkeren.

Rettsens bemerkninger:

Det er ikke bestridt at Gjensidige NOR forsikring er ansvarlig dersom det foreligger årsakssammenheng mellom trafikkulykken/yrkesskaden 11. mars 1998 og Aslaug Mikkelsen sine varige helsemessige plager. Ulykken i 1998 er årsak til Mikkelsens senere plager dersom den alene eller i samvirke med andre årsaksfaktorer hadde årsaksevne til slik skade, og denne årsaksevnen har realisert seg i skaden.

For at trafikkulykken skal kunne anses som årsak til Mikkelsen sine varige helseplager, må den ha vært en nødvendig betingelse for at helseplagene skulle inntre. Foreligger det andre samvirkende årsaksfaktorer, må ulykken fremstå som et såpass vesentlig element i forhold til de øvrige faktorer i årsaksbildet, at det er rimelig å knytte ansvar til den. Det vises til Rt 1992 side 64, Rt 1997 side 1, Rt 1998 side 1565, Rt 2000 side 418 og Rt 2001 side 320.

Spørsmålet om det foreligger årsakssammenheng, må avgjøres ut fra hva som finnes mest sannsynlig, og er det tvil, ligger tvilsrisikoen på skadelidte. Men dersom skadevolderen hevder at de varige helseplager ville oppstått uavhengig av de begivenheter som skadevolderen hefter for, er det skadevolderen som har bevisbyrden for dette. Som eksempel vises til avgjørelsene i Rt 1984, side 466, Rt 1996, side 1718, Rt 2002, side 418 og Rt 2001, side 320. Det er i denne relasjon, og i spørsmålet om årsakssammenheng generelt, tilstrekkelig at det foreligger sannsynlighetsovervekt, jf. Rt 2001 side 320.

Årsaksvurderingen bygger på fri bevisbedømmelse. Prinsippet om fri bevisbedømmelse er likevel ikke til hinder for at det gjennom rettspraksis er utviklet visse retningslinjer for hvordan bevis skal eller bør vurderes i ulike sakstyper. Såkalte whiplash- eller nakkeslengskader er ikke sjelden preget av uklare årsaksforhold. I slike saker vil det vanligvis være størst bevisverdi over begivenhetnære og uavhengige bevis, slik som nedtegnelser i tid nær til det forhold som skal klargjøres, og særlig av fagpersonell. Sentralt er også de medisinsk sakkyndiges vurderinger av den faktiske årsakssammenheng. Generelt er det grunn til å legge særlig vekt på det som uavhengige, rettsoppnevnte sakkyndige er kommet til, og de analyser og vurderinger som deres konklusjoner bygger på. I saken her legger retten til grunn at den sakkyndige har vært kjent med hva leger og annet helsepersonell har uttalt om saksøkerens skadeforløp og helsetilstand på de ulike stadier av saken.

Førstvoterende i avgjørelsen i Rt 1998 side 1565 (Anne-Lene-Lie-dommen), har i sine generelle betraktninger vedrørende domstolenes behandling og avgjørelse av denne type saker, fremhevet betydningen av at bedømmelsen må ses i lys av allment akseptert medisinsk viten. Det er spesielt vist til materialet utviklet av Quebec Task Force, en tverrfaglig internasjonal gruppering som har samlet informasjon om årsaksforhold, forebygging og behandling av skader utløst av nakkesleng, og som har resultert i en internasjonal konsensus om lidelser assosiert med nakkeslengskader. Retten legger til grunn at det skjer en løpende utvikling i den medisinske kunnskap, og at den sakkyndige i saken her har basert sine vurderinger og konklusjoner på det som for tiden er akseptert medisin.

Retten går så over til å vurdere om det foreligger faktisk årsakssammenheng. Partene har bygd opp sine anførsler etter et mønster som følger samme trinnvise framgangsmåte som den sakkyndige gjorde bruk av i avgjørelsen i Rt 1998, s. 1565 (Anne-Lene-Lie-dommen), og som senere er anvendt i praksis, jf eksempelvis Rt 2000, s. 418.

Retten følger denne framgangsmåten, og spørsmålet om ulykken i 1998 er årsak til saksøkerens helseplager vil i det følgende bli vurdert i forhold til fire problemstillinger:

1. Om skadetilfellet innebar et adekvat traume, dvs. at det var mekaniske krefter sterke nok til at slik biologisk skade kunne oppstå,
2. Om det var akuttsymptom fra nakke eller hode nær i tid til den aktuelle skadehendelse,
3. Om det er sammenhengende symptomer ("brosymptomer") frem til en kronisk senfase, og
4. Om sykdomsbildet er forenlig med det man vet om skader påført ved nakkesleng. Det må heller ikke være slik at helsebesværet etter uhellet bare er en fortsettelse av annet tidligere helsebesvær, og sykdomsbilde må ikke ha en annen, åpenbart mer sannsynlig årsak.

Adekvat traume

Det er dårlig belyst hvilke skadegjørende krefter som var virksomme i sammenstøtet som førte til skaden. Retten har lite annet å holde seg til enn skadelidtes framstilling av hendelsen, sammenholdt med det som kan utledes av en heller utydelig skademelding. Den rettsoppnevnte sakkyndige, professor Lundar, har beskrevet og vurdert mulige skader etter ulykken slik:

"... var... fører av en liten leiebil og kolliderte med en varebil på glatt føre. Hun hadde bilbelte og slo ikke hodet direkte. Hun var ikke sikkert bevisstløs, men fikk en sleng på hodet framover. Hun kan ved dette ha fått en lett nakke-distorsjon.

Hun kjørte selv bilen videre etter at skjermen var rettet ut.

...

Ved det siste uhellet var hun ikke utsatt for noe whiplashtraume; idet påkjørselen skjedde skrått forfra. Det er mulig og riktig å betrakte henne som spesielt sårbar idet hun hadde gjennomgått et nakke-distorsjonstraume tidligere med betydelig påfølgende plager..."

Saksøkerens sakkyndige vitne, nevropsykolog Rekve, har beskrevet uhellet og vurdert mulige skader slik:

"... på sleipt og glatt føre kom ein personbil imot og over i hennar køyrebane. Det oppstod kollisjon der den møtande bilen traff hennar venstre framskjerm og skrensa langs heile venstre sida av bilen. Ho var

godt førebudd på det som kom til å skje, var ikkje bevisstlaus og hugsar hendingsforløpet. Ho slo ikkje hovudet, fekk ikkje fysiske skadar, men var fortunla. Ho nytta sikkerheitssele. Ho kom seg sjølv ut av bilen. Ho hugsar at ein mann kom til, og fortalde at også han så vidt unngjekk å bli treft av bilen. Ein forbipasserande hjelpte til med å dra ut venstre forskjerm på bilen, slik at den vart i køyrbar stand.

...

Dette siste uhellet i 1998 var ikkje eit typisk whiplashtraume. Kollisjonen skjedde forfrå og ho sat i sikkerheitssele. Mekanismen kan truleg også her betegnast som ein nakkedistorsjon...”

Skadelidtes psykiske, og dels fysiske, opplevelse av kollisjonen som en ”forferdelig smell” betviles i denne sammenheng ikke, men syns- og hørselsinntrykkene ved sammenstøt av denne art kan også forsterke virkningen av følt fysisk påvirkning. De sterke sanseinntrykkene har gjort at hun i dag har liten erindring om det som skjedde i selve sammenstøtet og straks etter.

Retten må ta stilling til hvilke fysiske krefter som rent faktisk har virket inn på skadelidte ved kollisjonen ut fra en vurdering av de faktiske omstendigheter ved uhellet så langt retten kjenner dem. Det har ikke kommet fram noe som tyder på at skadelidtes kjøretøy flyttet på seg i sammenstøtet, enda det skal ha vært svært glatt på stedet. Begge bilene var kjørbare etter uhellet, og partene skal ha kjørt ned på kaien for å fylle ut skademeldingen. Skjermen måtte riktignok trekkes ut fra hjulet på skadelidtes bil, men hun kunne deretter fortsette til Florø, og kjørte dagen etter tilbake til Bryggja. Skadene syntes da i all hovedsak å ha vært av kosmetisk art som følge av at bilene har skrenset borti hverandre. Når det ene kjøretøyet i sin helhet passerte og fortsatte 30 – 40 meter forbi uten at det påkjørte kjøretøyet flyttet seg, er det nærliggende å tro at det var lite mekanisk energi som ble overført mellom kjøretøyene.

Slik retten ser det, er det nå i ettertid, og slik saken er opplyst, umulig å fastslå med noen grad av sikkerhet hvilke krefter som var involvert, og retten er i betydelig tvil om det har virket skadegjørende krefter store nok til å forårsake noen av de plagene hun har i dag.

Med den bevisbyrderregel man har å holde seg til, nemlig at skadelidte har bevisbyrden for skadeevnen, vil usikkerheten når det gjelder hvilke skadegjørende krefter som har virket inn, lede til at årsakssammenheng ikke foreligger. Det er likevel tvil knyttet til standpunktet, og saken er dårlig opplyst på dette punktet. Spørsmålet om årsakssammenheng er sammensatt, og retten finner det vanskelig å løse årsaksspørsmålet ene og alene ut fra manglende skadeevne. Det foreligger også rettspraksis for at det bør utvises en viss varsomhet med å løse årsaksspørsmålet alene på grunnlag av kriteriet manglende skadeevne, jf. Borgarting lagmannsretts dom av 3.7.01. [LB-2000-01510], og retten vil gjøre vurderinger også i forhold til de øvrige vilkår.

Retten vil derfor så langt konkludere med at det ikke kan utelukkes at trafikkuhellet 11. mars 1998 påførte saksøkeren et traume som hadde tilstrekkelig skadeevne til å gi en varig nakkeskade, men at det er mest sannsynlig at de mekaniske kreftene som virket på skadelidte i kollisjonen bare hadde evne til å påføre henne en lettere nakkedistrorsjon med moderate og forbigående plager som ville tilheles over tid.

Akuttsymptom

Saksøkeren begynte å kjenne på smertene etter uhellet da hun var framme på hotellet i Florø, og det var samme type smerter og i samme område som etter ulykken i 1984. Saksøkerens beskrivelse av de akutte plagene samsvarer med det hun har forklart i samtale med nevropsykolog Rekve i september 2003, og som han har sammenfattet slik:

”Ho hadde då store smerter i nakke, skuldrar og hovudpine. Desse smertene og symptoma starta halvannan til to timar etter ulukka. Neste dag kjende ho seg så dårleg og elendig, store smerter i nakken, og greidde ikkje å arbeide som planlagt. Ho køyrde då til dotter si som bur på Maurstad og overnatta der. Ho hadde så store smerter dei påfølgande dagane at ho har litt vanskar med hukommelsen.

Ho oppsøkte seinare eigen lege og blei sjukmeld...”

Journalutskriften fra legekonsultasjonen i Florø viser også at hun klaget over nakkesmerter etter uhellet, og det forhold at hun oppsøkte lege som følge av smertene er i seg selv en indikasjon på at hun utviklet akutte symptomer etter uhellet.

Ni dager senere - 20. mars 1998 - var saksøkeren til undersøkelse hos sin primærlege, dr. Bjørn Erik Moe i Selje, som da gjorde følgende journalnotat:

*"Ble påkjørt av bil! 11.3.98. smerter i nakke, v skulder, brystkasse.
Palpasjonsøm i nakke/skulderregion.
Pulm. Ok. Øm over costasternalleddene bilateralt.
Var i arbeid et par døgn etter skaden. sm fra 16.3 - 29.3.98. 100 %, 50
% 1.1.98. - 31.3.93"*

Professor Lundar har i sin sakkyndige uttalelse til retten vurdert det som

"... mest sannsynlig at Aslaug Mikkelsen i tilslutning til aktuelle traume 11.03.98. fikk moderate akuttsymptomer,..."

Isolert sett viser dette at det er påvist akuttsymptomer på nakkesmerter etter uhellet. Professor Lundar har likevel pekt på at det er mulig og riktig å betrakte skadelidte som spesielt sårbar på grunn av nakkeskaden hun har fra før. Dersom man legger til grunn at skadelidte var særlig sårbar, så skulle man ved en eventuell skade som kunne forklare varige nakkeplager ha sett langt mer uttalte akuttsymptomer enn de som ble påvist i saksøkerens tilfelle. Dette gjør det mindre sannsynlig at ulykken har førte til en skade som har virket som årsaksfaktor for hennes senere nakkeplager.

Selv om retten legger til grunn at saksøkeren langt på veg skjuler sin smerte, slik dr. Takle gav indikasjoner på i sitt vitneprov, kommer retten ikke utenom at de funn som beskrives i journalnotatene fra konsultasjonen på legesenteret i Flora 11. mars 1998, og hos dr. Moe 20. mars 1998, ikke skiller seg nevneverdig fra det som syntes å ha vært situasjonen ved saksøkerens tidligere legebesøk for nakkeplagene, og at akuttsymptomene ikke fremstår som særlig uttalte.

Saksøkeren begrunner de beskjedne funn med at hun var sterkt opptatt av at hun ikke ville bli sykemeldt. Det kan i så fall forklare hvorfor hennes subjektive opplevelse av smerte beskrives på en måte som tyder på at den ikke var særlig uttalt. Det er vanskeligere å forklare at også de kliniske funn også synes beskjedne og at nakkeplagene i hovedsak ser ut til å være de samme som hun allerede hadde fra før ulykken. Retten kan heller ikke se at ønsket om å unngå sykemelding kan gi noen fornuftig forklaring på hvorfor hun skulle prøve å legge demper på eventuelle smerter eller andre plager når hun først fant det nødvendig å oppsøke lege etter ulykken. Det har også formodningen mot seg at hun skulle legge noen demper på symptombildet da hun oppsøkte dr. Moe for å få sykemelding 20.3.98.

Det må her legges størst vekt på de begivenhetsnære nedtegnelser, og retten mener derfor at det er mest sannsynlig at journalnotatene gir et rett bilde av skadelidtes symptomer etter ulykken. Sammenholdt med uttalelsen fra professor Lundar, er retten i tvil om det da foreligger akutt symptomer som er forenelige med at hun ble påført en nakkeskade i kollisjonen. Dette forsterker rettens tvil om ulykken har realisert noe skadepotensial. Retten holder det etter dette for mindre sannsynlig at sammenstøtet har påført saksøkeren noen skade, utover moderate og helt forbigående akutte plager.

Selv om retten ikke helt kan utelukke at ulykken i 1998 har hatt innvirkning på skadelidtes helsemessige utvikling, er det så langt mest sannsynlig at saksøkerens senere nakkeplager har andre årsaker enn ulykken. Spørsmålet om årsakssammenheng er likevel sammensatt, og bør avgjøres ut fra en helhetsvurdering der sammenhengen med andre mulige årsaker også tas i betraktning. Retten kommer tilbake til dette nedenfor.

Brosymptom

Skadelidtes sykehistorie etter skaden viser at hun har hatt mer eller mindre sammenhengende plager med nakke-/skuldresmerter etter uhellet på Isane 11. mars 1998, fram til det i en senere fase må konstateres plagene er kroniske.

Ved konsultasjon i april 1998 gjorde dr. Moe følgende journalnotat:

"Mye vondt i nakken, sover dårlig om natten – må få stesolid. Spiser mye – går ned i vekt"

Den 18. mai 1998 henviste dr. Moe saksøkeren til spesialist, og hun har etter dette gått sammenhengende til behandling for kroniske nakkesmerter ved sentralsykehuset i Møre og Romsdal, uten at det har vært tegn til bedring.

Trygdekontorets saksutredning, journalnotater fra legekonsultasjoner og saksøkerens egen kalender viser at saksøkeren – med de unntakene det vises til nedenfor - har vært sammenhengende sykmeldt siden ulykken.

Saksøkeren var erklært delvis arbeidsfør (50 %) i vel en måned fra 6.4. – 13.5.98., uten at det er opplysninger om at hun var i arbeid i perioden. I journalnotat av 2.6.98. har Dr. Desserud ved sentralsykehuset i Møre og Romsdal blant annet skrevet:

"var sykmeldt en perioden men friskmeldt ved påsketider. På nytt sykmeldt 12.5.98"

Hun var videre 75 % sykmeldt i halvannen måned fra 19.11.-31.12.98, og deretter delvis sykmeldt de neste tre og en halv månedene fram til 13.3.99. I denne perioden arbeidet hun 28 timer i desember og 19,5 timer i januar.

Retten finner at dette er tilstrekkelig til at det er sannsynliggjort at det foreligger slike brosymptomer som i praksis har vært krevd for å kunne slå fast at det er årsakssammenheng mellom skaden og plager i en kronisk senfase.

Forenelig sykdomsbilde uten andre, åpenbart mer sannsynlige årsaker

Retten legger til grunn at saksøkeren har omfattende nakkeplager som er forenlig med det man ser i en kronisk senfase etter nakkeslengtraume. Spørsmålet er om noen av de nakkeplagene hun har hatt i tiden fra uhellet i 1998 fram til i dag - helt eller delvis – har sin årsak i dette siste uhellet, eller om det foreligger andre, åpenbart mer sannsynlige årsaker til disse plagene.

Saken problematiseres av at saksøkeren har en tilsvarende skade fra før. Partene er enige om at i hvert fall en del av plagene skyldes nakkeskaden fra 1984, men er uenige om hvor stor del.

Situasjonen i dag kompliseres ytterligere av at skadelidte har utviklet en alvorlig kreftsykdom som også gir henne plager, og slik at hun ville vært ufør av disse plagene alene. Kreftsykdommen ble påvist medio 2002, men det er uvisst når den oppstod. Retten legger til grunn at skadelidte i lang tid etter uhellet hadde smerter som var klart relatert til nakkeproblemene, og at det først var på et senere tidspunkt at hennes øvrige sykdomsplager tiltok. Retten ser helt vekk fra kreftsykdommens betydning for skadelidtes senere plager i vurderingen av hvilken skade, med derav følgende tap, hun ble påført ved trafikkuhellet i 1998.

Saksøkeren hevder selv at hun gradvis hadde klart å trene seg opp etter nakkeskaden fra 1984. Hun var tidligere sterkt hemmet av nakkesmertene, men følte at hun etter hvert hadde klart å gjenvinne og utnytte en ikke ubetydelig del av restervervsevnen. Hun opplevde at alt dette ble revet ned med 1998-ulykken, og hun har siden vært helt ufør og med store plager. Samboeren hennes, Jostein Sørbø, mente også at alt hadde endret seg med ulykken i 1998.

Den rettsoppnevnte sakkyndige konkluderer i sin uttalelse med at saksøkeren ikke har noen sikker varig skadebetinget invaliditet etter trafikkuhellet i 1998. Professor Lundar har undersøkt skadelidte, og fra de deler av hans sakkyndige uttalelse som partene særlig har trukket fram gjengis følgende :

"Ved undertegnede's kliniske undersøkelse av Aslaug Mikkelsen nå i juni 2003 frembyr hun innskrenket bevegelighet i nakken uten permanente radikulære fenomener. Hun har stramme og ømme muskler i nakke og skulderbue.

...

Aslaug Mikkelsen frembyr i dag et utpreget smertesyndrom med innskrenket bevegelighet i nakken og den varige medisinske invaliditet svarende tildette sykdomsbilde vurderes av undertegnede til 20%.

Dette er den samme varige medisinske invaliditet sp, professor Johan Aarli fant som følge av nakkeskade etter den første ulykken i 1984. I tillegg fant Aarli sannsynlighetsovervekt for at hun hadde pådratt seg en traumatisk hjerneskada av samme størrelsesorden og at den samordnede varige totale medisinske skadebetingede invaliditet var 36%.

Det fremstår som uklart hvorvidt Aslaug Mikkelsen har fått noen ytterligere varig skadebetinget medisinsk invaliditet ved aktuelle uhell 11. mars 1998. Hun kjørte selv bilen etter trafikkuhellet til Florø og hadde en kort legekonsultasjon der. Hun oppsøkte senere egen lege og fikk 100% rehabiliteringspenger fra 14.03. til 05.04.98; senere 50% rehabiliteringspenger og fra mai igjen 100% rehabiliteringspenger til november 1998.

...

Dersom man betrakter hennes nåværende varige medisinske invaliditet finner undertegnede at denne ikke er større enn den skadebetingede medisinske invaliditet hun ble vurdert av å ha av professor Aarli i 1991 (nakkeskaden).

Dette kan tenkes å skyldes at den invaliditet hun ble vurdert å ha den gang ikke var varig, eller at hun ikke har fått noen tydelig tilleggsinvaliditet etter det aktuelle traume i mars 1998.

...

Undertegnede vurderer det som mest sannsynlig at Aslaug Mikkelsen i tilslutning til aktuelle traume 11.03.98 fikk moderate akuttssymptomer, men at hun over tid ikke har noen varig medisinsk invaliditet forårsaket av de 2 trafikkuhellene til sammen som overskrider den invaliditet hun ble vurdert å ha som varig etter det første trafikkuhellet i 1984.

...

Aslaug Mikkelsen har altså i dag en betydelig medisinsk invaliditet forårsaket av 2 nakke-distorsjoner og en alvorlig kreftsykdom. Den varige medisinske invaliditet som følge av de 2 nakketraumene bedømmes av undertegnede til 20%. Hun har således ingen høyere "nakkeinvaliditet" enn ved vurderingen i 1991. Hun har derfor etter

undertegnedes oppfatning ingen sikker nyttilkommet og varig skadebetinget medisinsk invaliditet etter det siste trafikkuhellet."

Professor Lundar pekte i sin forklaring til retten på at det etter hans mening ikke var sannsynlig at ulykken hadde påført skadelidte noe annet enn en lettere nakkedistorsjon som gav moderate plager av forbigående art, og at det ikke var mulig å påvise noen nyttilkommet varig skade etter den siste ulykken. Han har funnet at saksøkeren har nakkeplager som er forenelig med den skaden som ble konstatert etter ulykken i 1994, men han har ikke kunnet finne noen konstaterbar "nakkeinvaliditet" utover dette. Skadelidte har også omfattende plager som har sin årsak i den avanserte kreftsykdommen hun senere utviklet. Han understreket også at med de akuttsymptomene som var påvist, tydet alt på at saksøkeren ikke ble påført noen ny varig skade i uhellet. Hun kan likevel ha fått en lett nakkedistorsjon som var av forbigående karakter.

Saksøkerens sakkyndige vitne, nevropsykolog Mads Rekve, syntes å i noen grad å være enig i at det ikke kan påvises noen økt invaliditetsgrad etter den siste ulykken, og uttaler at han:

"held det difor mest sannsynleg at hennar noverande medisinske invaliditet ikkje overstig den skadebetinga medisinske invaliditet ho er vurdert å ha frå tidlegare."

Saksøkerens plager etter ulykken 1998 syntes langt på veg å være de samme som hun har hatt siden ulykken i 1984. Hun hevder likevel at hun var langt mindre plaget før den siste ulykken i 1998, og har lagt mye vekt på at det er påvist en kraftig forverring av situasjonen med langt mer uttalte nakkeplager hos henne etter denne ulykken. Med den vurdering den rettsoppnevnte sakkyndige har kommet med, vil det likevel være mest sannsynlig at saksøkeren ikke ble påført noen ny varig skade ved ulykken i 1998, noe også nevropsykolog Rekve syntes å være enig i.

Nevropsykolog Rekve mener likevel at 1998-ulykken har endret skadelidtes situasjon, slik at hennes tidligere plager har økt i omfang og intensitet etter denne ulykken, og at det derfor var naturlig å se det slik at den siste skaden

har ført til en varig forverring av plagene i forhold til situasjonen slik den var før skaden i 1998. Nevropsykolog Rekve holder det for sannsynlig at ulykken er årsak til saksøkerens økte helseplager, enten ved at den gamle skaden ble slått opp, eller at den etablerte skaden forverret seg. Siden det var ikke mulig å konstatere noen mer omfattende nakkeskade enn skadelidte allerede hadde fått påvist fra tidligere, var det etter hans oppfatning mest sannsynlig at de økte plagene skyldes at den gamle skaden var delvis tilhelet, men at den ble reaktivert ved påkjørselen. Det var etter hans mening sannsynlig at saksøkeren ikke ville hatt så betydelige plager som hun har i dag dersom hun ikke var påført trafikkulykken i 1998.

Selv om retten er noe tvilende til om den framlagte dokumentasjon gir dekning for å si at det er skjedd kraftig forverring av saksøkerens helsemessige plager etter ulykken i 1998, er det utvilsomt slik at det har vært en negativ utvikling i saksøkerens helsesituasjon i tiden etter ulykken. Hun bare har vært tilbake i jobb i en svært avgrenset periode rundt årsskiftet 1998/99, og har etter det vært helt ufør. Ulykkens tidsmessige plassering i begivenhetene, bidrar derfor også til at det knytter seg usikkerhet til om det likevel er sannsynlig at ulykken kan ha hatt en innvirkning på denne utviklingen, og samlet gir dette rom for en viss usikkerhet.

Selv om fraværet av nye medisinske funn gjør det mindre sannsynlig at hun ble påført noen varig skade ved uhellet i 1998, vil en konstatering av at det skjedd en merkbar forandring ved ulykken, sammen med utelukkelse av andre mulige årsaksfaktorer, kunne bidra til å øke sannsynligheten for at ulykken likevel har virket inn som en av flere årsaksfaktorer for hennes senere plager. Beviskravet for faktisk årsakssammenheng må også kunne oppfylles gjennom en slik fremgangsmåte.

Det er da av betydning å vurdere skadelidtes situasjonen fram mot ulykken, for å se hvilken endring i skadelidtes helseplager som eventuelt kan påvises i tilknytning til ulykken, og for å se om andre årsaksfaktorer kan utelukkes for disse. Samtidig vil dette synliggjøre eventuelle andre faktorer som med større eller mindre sannsynlighet kan være årsak til en endring, og senere utvikling, av saksøktens helseplager. Skadelidtes helsemessige utvikling i tiden fram mot ulykken vil ha interesse, men også andre faktorer som tidsmessig faller

sammen med ulykken, og som kan ha virket inn på utviklingen har betydning. Retten ser derfor på skadelidtes situasjon i tiden fram mot den siste ulykken, og hva som eventuelt kan utledes av dokumentasjonen som foreligger om dette.

Skadelidte har pekt på at hun, delvis med hjelp fra familien, etter hvert var blitt i stand til å ta deltidsarbeid som selger av kort/papirvarer, og at det viser at hun hadde klart å trene seg opp til et høyt funksjonsnivå etter den første ulykken. Retten legger til grunn at skadelidte har hatt en slik målsetning, og at hun også har hatt et sterkt ønske om å vise at hun kunne klare det. Retten legger i denne sammenheng også til grunn at skadelidte nok har opplevd sterkere smerter enn hun har vist for sine omgivelser, men at hun langt på veg har prøvd å holde plagene for seg selv og heller prøve å vise pågangsmot. Den foreliggende dokumentasjonen tyder likevel på at målsetningen kan ha vært for ambisiøs, og at forventningene ikke har stått i forhold til det som var realistisk å oppnå med den skaden hun var påført i 1984. Retten kommer nærmere inn på dette nedenfor.

I stevningen til byretten i anledning erstatningssaken etter ulykken i 1984 anførte saksøkeren om sin ervervsmessige situasjon at

"hun opplever selv at skaden har forverret seg, og det må reises spørsmål om det i det vil være riktig å anse henne som 100 % ervervsmessig uføre"

Isolert sett tyder det på at hun i hvert fall på det tidspunkt opplevde at nakkesmertene var svært dominerende og invalidiserende. Saksøkeren prøvde seg likevel i arbeidslivet, men det kan se ut som nakkeplagene raskt gav henne problemer slik at hun ikke klarte å arbeide. Dr. Bjørn Erik Moe har i en sykemeldingsattest til Selje trygdekontor den 6.6.94. skrevet:

"Pas. var plaget med myalgiforme smerter fra nakke skulderregionen migrerende til dels invalidiserende grad. SR 50. Pas. ble sykem. 22/11-93, har nå vært 50% sykem. Siste mndr. Var innlagt FSN i mai (har ennå ikke fått epikrise.

Pas. var i begynnelsen helt ute av stand til å ivareta sitt arbeid som selger/demonstratør. Hun begynte på vinteren -94 i 50% arbeid og har gått bra inntil hun ble innlagt på FSN."

I perioden 19.6.95. til 20.11.97 var saksøkeren sammenhengende sykemeldt med diagnose: Cervikobrakialgi. Det går fram av "Sjukmeldingsattest I" av 26. juni 1995 fra dr. Bjørn Erik Moe til Selje trygdekontor at saksøkeren var helt arbeidsufør i perioden 19.6.95 – 2.7.95.

I "sjukmeldingsattest II" av 28.9.95. fra dr. Bjørn Erik Moe til Selje trygdekontor synes det å være utsikter til bedring. Der heter det blant annet:

"Pas. Var utsatt for en bilulykke for noen år siden – og har vært plaget med nakke/hodesmerter i perioder siden, spesielt dersom hun har mye å gjøre. Er en litt "stresset personlighet – har lett for å ta problemer inn over seg. Er blitt bedre – arbeider nå 50 %.

Pas. hadde store vansker med arbeidet sitt tidligere – nå går det bedre. Antar at hun er friskmeldt i løpet av høsten. Fysioterapi og hjelpetiltak – har hjulpet en del. Er gradvis bedre."

Senere sykemeldingsattester og tryggedokumenter viser at saksøkeren likevel ikke ble friskmeldt, men hele tiden vekslet mellom å være 50 % og 100 % sykemeldt. I notat til basisgruppa i Selje skriver trygdekontoret den 22.5.96:

*"Sjukmeldingsdato: 19.06.95. Prognosegruppe: A
Aslaug vart skadd i ein bilkollisjon for over 10 år sidan. Skaden vart godkjent som yrkesskade og ho har løpande yrkesskadeerstatning. Ho vart og tilstått 70 % uførepensjon.*

Skaden er nakkesleng.

Ho har hatt ulik behandling. Både kiropraktor, fysioterapeut og smertebehandling har vore forsøkt. Det verkar ikkje som ho har vesentleg nytte av dette i høve til sjukmelding/førleik.

...

Er sjukmeld i bortimot maks. tid (heilt og delvis).

Trygdekontoret meiner det må vurderast i kva mon ho er arbeidsufør og om evt. i slik grad at uførepensjon er aktuelt å vurdere.”

I notatet etter møtet mellom trygdekontoret, rådgivende lege, arbeidskontoret og behandlende lege er det trukket slik konklusjon:

”Mikkelsen er ikkje til behandling med utsikt til betring. Sjukdommen hennar har ikkje endra seg vesentleg. Ho har lyst til å gå tilbake til arbeidet som salsmedarbeidar. Ho har sett fram krav om stønad til bil, for å betre arbeidsforholda sine.

Ho har lyst til å forsøkje manuell terapi, med tanke på å få ta oppatt arbeidet sitt med det første...”

Saksøkeren ble innvilget 50 % rehabiliteringsstønad med virkning fra 15.6.96. I forbindelse med revisjon av kravet om rehabiliteringspenger har dr. Bjørn Erik Moe i sin uttalelse til trygdekontoret den 10.11.97. skrevet:

*”Sykehistorien skulle være kjent fra tidligere. Nakketraume, relateres til skade i –84. Kneskade i januar –97. Kneskaden ser ut til å tilheles,
...*

Hennes hovudproblem og alt overskyggende problem de senere årene er nakkesmertene hennes. Det subjektive besværet er intenst, men de kliniske funn er relativt sparsomme. Dette er ikke uvanlig ved wiplashskade. Pas. er plaget med svimmelhet, konsentrasjonsvansker og nå i det senere en litt difus øresus lokalisert til ve. Side av hodet. Pas har som tidligere fått div. behandlinger hos kiropraktor (dysfunksjon i øvre cervikalavsnitt). Likeledes fys. Beh. En må vel pr. i dag i sannhet si at plagene hennes er varige i og med at dette har pågått i mange år. Slik jeg ser det er det ikke noe grunnlag for å se noe bedring i hennes problemstilling. Kneet er forså vidt bra, men nakken hennes har vært problematisk nå så lenge at en må si at en har kommet til veisende.”

De sakkyndige har ikke hatt tilgang til saksøkeren primærlegejournal for perioden 1997 – 1999. Denne er senere fremskaffet, og er dokumentert under hovedforhandlingen. De deler av journalnotatene som partene har

trukket fram, viser indikasjoner på at saksøkeren har hatt korte perioder der hun har opplevd at plagene ikke var verre enn at hun klarte å ta litt arbeid, og at hun har vært motivert for å komme i arbeid. Den 25.6.97. noterte dr. Moe i legejournalen at:

"Det går nogenlunde. Stiv i nakken. Greier ikke å arbeide i fullt arbeid."

Retten sitter likevel med et samlet inntrykk at saksøkeren i realiteten har vært mer eller mindre helt arbeidsufør i hele perioden, selv om hun i perioder har overvunnet smerten og kan ha prøvd seg på forskjellige arbeidsoppgaver i tilknytning til det administrative arbeidet med drift av gården og den tilhørende turistvirksomheten.

Saksøkeren har selv pekt på at selv de minste anstrengelser lett førte til at nakkeplagene slo ut for fullt, og at hun *"fikk betalt dersom hun gjorde noe hun ikke burde"*. Dette underbygges også av det som kommer fram i legejournalen, der dr. Moe ved konsultasjon den 8.8.97. har notert:

"Nakken ikke god. Arbeidet litt med høy, fikk økende smerter med en gang."

De stadige tilbakefallene etter korte perioder med bedring, kan tyde på at saksøkeren har vært for ivrig til å stå på for å ta "sin del" av arbeidet, og at hun i for liten grad har tatt hensyn til egen svakhet som følge av skaden hun fikk i 1984. Således viser journalnotatene utover ettersommeren 1997 at hun, tross optimismen i juni, fortsatt slet med omfattende nakkeplager, noe som kommer til uttrykk i dr. Moe sine notater, der han etter konsultasjon 15.10.97. har notert:

"Dårlig i 2 ½ uker. Nakkesmerter (Låsning: Ramsli skulle skrive brev) Periodevis fysioterapi hjalp ikke. Drar til kiropraktor. Kraft i hendene ok. God bevegelighet i nakken. Palpasjonsøm i nakkeregionen. Sm 13.9.97-15.10.95, 100 %, 50 % 16.10.-5.11.97."

Selv om det hun fortsatt slet med nakkeplager, uten tegn til særlig bedring, begynte saksøkeren altså i ny jobb hos Muva Pictura den 20.10.97. Det var

en fleksibel deltidstilling med ca. 15 timer arbeidstid pr. uke i snitt, hvilket vil utgjøre 40 % av ordinær full stilling. Hun var likevel fortsatt 50 % sykemeldt fra 5.11. - 20.11.97., og i journalnotatet som ble gjort etter konsultasjon 27.11.97 er det lite bedring å spore:

"Greidde ikke å gå til fysioterapeut i det siste – har gått til fysioterapeut Ask-fysikalske i Ålesund.

Ramsli- fikk ..(uleselig ord)... i nakken

Ikke fått inntekt i arbeid i det siste (2 år vekke)

Kneet Plagest – men er stort sett bra når hun går på flatt gulv. Når hun går i ulendt terreng får hun smerter."

Saksøkeren klarte å holde seg i arbeid etter at sykemeldingsperioden utløp 20.11.97., og det syntes også å være tegn til bedring. I et journalnotat i desember 1997 har dr. Moe blant annet notert:

"Fysioterapi/kiropraktikk – Har ikke låsing lenger. Går å arbeide 50 % pga at hun kan arbeide flexitid, sm 50 % 21.11-31.12.97."

Men i siste journalnotat før ulykken, 20. februar 1998, har han notert:

"Dårlig i dag – greier ikke å kjøre"

Samme dag har saksbehandleren hos trygdekontoret gjort notat etter samtale med saksøkeren, der det heter:

"Mikkelsen har vore innvilga rehab.p. sidan 150696. 50%

Ho har frå 201097 starta opp i ny jobb hos Muva Pictura A/S.

Arbeidstid skal vere 2 dagar for veka på flexitid.

Ho leiger inn arbeidskraft til den delen som går på gardsbruket og hyttene. Det ho tek på denne delen er papirarbeidet. Ho har vorten betre i kneet, men får smerter ved å gå i ulendt terreng.

Ho klarar ikkje å arbeide på heiltid. Det er helt klart. Skaden i nakken er varig. Denne blir ikkje betre. Smerter i brystet og mister følelsen i finger osv."

Ser man på skadelidtes situasjon og utvikling de siste årene fram mot ulykken, er det ikke lett å spore noen markert og uventet endring ved ulykken i 1998. Det kan konstateres at saksøkeren i noe mindre grad har vært i stand til å utføre arbeid i tiden etter ulykken, men hun hadde vært mer eller mindre sykemeldt av nakkeplagene i lang tid før ulykken. I et lengre tidsmessig perspektiv, framstår det i det store og hele som om situasjonen endret seg lite med ulykken i 1998.

Retten holder det derfor som sannsynlig at saksøkerens eventuelle forverring av nakkeplagene i årene etter ulykken har sammenheng med en naturlig utvikling av den tidligere skaden, som tidsmessig faller sammen med tidspunktet for ulykken. Selv om det ikke kan utelukkes, er det - og da i lys av den tvil som tidligere er redegjort for med hensyn til om det foreligger et adekvat traume og akuttssymptomer - mindre sannsynlig at det skjedde en endring ved ulykken som innebar noen varig forverring av nakkeplagene.

Til dette kommer at saksøkeren samtidig var utsatt for andre påkjenninger som retten mener med stor sannsynlighet har bidratt til å framskynde en uheldig utvikling, og som med stor sannsynlighet har vært utslagsgivende for plagene saksøkeren har hatt i tiden etter ulykken.

Den dokumenterte primærlegejournalen viser at saksøkeren fikk 50 % sykemelding for perioden fra 1.1.-31.3.98. da hun var til konsultasjon hos dr. Moe den 20.3.98. Partenes dokumentasjon tyder slik sett på at saksøkeren hele tiden var delvis sykemeldt, men retten kan ikke se at det fra noen av partene er anført noe om dette. Saksøkte har gjort gjeldende at skadelidtes sykemelding opphørte 20. november 1997, og retten forholder seg til dette.

Saksutredningen som ligger til grunn for trygdekontorets vedtak 7.1.02. om å øke uførepensjonen til 100 %, viser at saksøkeren har jobbet tilnærmet full stilling fra årsskiftet 1997/1998 fram til ulykken inntraff, og at hun i ukene 3 - 6 (12. januar til og med 8. februar) arbeidet 153 timer, hvilket tilsvarer mer enn 100 % stilling i denne perioden.

De neste tre ukene fram mot ulykken var saksøkeren ikke i arbeid. Hennes aldrende mor kom på det tidspunkt inn i sin terminalfase, og saksøkeren valgte å hente moren ut fra pleiehjemmet og stelle henne hjemme den siste uken hun levde. Saksøkeren var vekke fra jobb en tid etter dette, og gikk tilbake i arbeid mandag 9. mars 1998. Hun hadde akkurat startet på sin første salgsrunde da ulykken inntraff onsdag 11. mars.

Saksøkeren - som var 70 % uførepensjonert som følge av nakkeskaden etter ulykken i 1984 - hadde altså slike nakkeplager at hun var helt eller delvis sykemeldt fram til 4 måneder før ulykken. Selv om hun fortsatt hadde problemer med nakken, begynte hun i ny jobb, der hun i en periode før ulykken arbeidet mer enn full ordinær stilling. Nevropsykolog Rekve viste til at man ofte ser at pasienter - som kommer inn i en god fase etter at de har vært sykemeldt i lengre tid - får en oppblomstring av den tidligere skaden alene av den grunn at de for tidlig gikk tilbake i aktivt arbeid. Han ville folkelig skildre det som at *"De kaster seg utpå igjen for fullt og møter veggen"*. Følgen er gjerne at pasienten får et tilbakefall og ender opp i samme situasjon som tidligere. Det kan nevnes at det ser ut som saksøkeren hadde en utvikling som ligner på dette våren 1994, men det ble ikke særlig belyst under hovedforhandlingen, og retten legger derfor heller ingen vekt på det i denne sammenheng.

Isolert sett kan saksøkerens arbeidsinnsats i tiden rett før ulykken gi inntrykk av at hun var godt restituert etter den tidligere skaden, og hadde gjenvunnet mye av arbeidsevnen. Ser man det i lys av hennes tidligere sykdomshistorie og arbeidsevnen slik den var fram til sent på høsten 1997, sammenholdt med hennes egen uttalelse om at hun *"fikk betalt når hun gjorde noe hun ikke burde"*, fremstår innsatsen hennes i de siste månedene fram mot ulykken heller som en noe nær umenneskelig prestasjon, som må ha kostet dyrt med den disponeringen hun hadde. Ut fra de erfaringer saksøkeren selv hadde gjort seg om følgene av anstrengelser, fremstår det som helt usannsynlig at hun kunne utsettes for disse påkjenningene uten at hun samtidig ville få betydelige problemer med nakken.

Retten holder det derfor for mest sannsynlig at helseplagene saksøkeren fikk med nakken i tiden etter ulykken i 1998 skyldes en naturlig utvikling av den

skaden saksøkeren var påført i 1984, som følge av de påkjenninger hun over tid har vært utsatt for i sitt daglige liv og virke, og som ble forsterket av de økte påkjenninger hun var utsatt for i tiden før ulykken. Det er så liten sannsynlighet for at ulykken har realisert seg i noen skade som har virket inn på denne utviklingen, eller som på annet vis er årsak til de plagene hun har i dag, at retten finner å kunne utelukke denne muligheten. Retten finner at ulykken mest sannsynlig bare førte til moderate og forbigående nakkeplager hos skadelidte, slik den rettsoppnevnte sakkyndige også har kommet til, og som i omfang og virkning var så ubetydelige for skadelidtes senere helsemessige plager og utvikling, at det ikke er naturlig å knytte ansvar til den.

Retten endelige konklusjon i årsaksspørsmålet er etter dette at Aslaug Mikkelsen ville hatt de samme plager i dag selv om hun ikke hadde vært utsatt for trafikkuhellet i 1998, og det foreligger da ikke årsakssammenheng mellom uhellet og hennes varige helseplager.

Saksøkeren har ikke sannsynliggjort at de forbigående plagene hun fikk som følge av ulykken har påført henne noe erstatningsberettiget tap som overstiger å konto beløpet på kr. 30.000,- som hun har mottatt fra Gjensidige Nor. Retten legger til grunn at saksøkte har erkjent ansvar for saksøkerens umiddelbare tap som følge av ugifter i direkte tilknytning til selve ulykken tilsvarende det utbetalte å konto beløpet.

Gjensidige Nor forsikring må etter dette frifinnes, og retten avsier dom i overensstemmelse med dette.

Saksomkostninger og honorarfastsettelse

Saksøkeren har tapt søksmålet fullstendig. Det følger av hovedregelen i tvistemålsloven § 172 at hun skal erstatte motparten sine saksomkostninger. Avgjørelsen har budt på tvil, og hun hadde fyldestgjørende grunn til å prøve saken for retten. Herunder legger retten vekt på at saksøkte sin utredning av skaden med sannsynlighet ikke har levd opp til den standard som følger alminnelig aksepterte retningslinjer i bransjen. Blant annet ble det ikke gjort noen medisinsk sakkyndig vurdering før under saksforberedelsen til hovedforhandling, og den mangelfulle saksbehandlingen antas å ha vært

sterkt medvirkende til at det i det hele kom til sak. Den omstendighet at saksøkte har kommet med et forlikstilbud, og at saken har fått en bedre oppfølging av saksøktes siste prosessfullmektig, endrer ikke oppfatningen om dette, og retten gjør bruk av unntaksregelen i § 172 andre ledd. Saksomkostninger tilkjennes etter dette ikke.

Gjensidige Nor Forsikring har ønsket professor dr. med. Trygve Lundar oppnevnt som medisinsk sakkyndig i anledning saken. Saksøkeren samtykket til at professor Lundar ble valgt, og retten oppnevnte deretter professor Lundar ut fra partenes enighet om å bruke han. Saksøkeren har ikke satt fram ønske om at det skal oppnevnes sakkyndig for retten, og utgiftene til den sakkyndige er del av saksøkte sine saksomkostninger.

Professor Lundar har satt fram krav om godtgjørelse for tjenestegjøringen som sakkyndig med til sammen kr. 40 015 etter en timesats på kr. 755. Kravet fordeler seg med 44 timer til arbeid med gjennomgang av saksdokumenter, røntgenbilder, intervju og undersøkelse samt utferdigelse av erklæring, 4 timer til gjennomgang av senere prosesskriv og Mads Rekves spesialisterklæringen som saksøkeren hadde lagt fram, samt utarbeidelse av tilleggserklæring, og 5 timer til saksforberedelse og avhør for retten pr. telefon. I tillegg kommer utgifter til reise og kost med kr. 4 722, til sammen kr. 44 737.

Godtgjørelsen til den sakkyndige skal fastsettes etter reglene i salærforskriften, jf lov om vidners og sakkyndiges godtgjørelse § 10. Retten finner at det utførte arbeidet er rimelig og nødvendig i lys av sakens omfang, og salærkravet godtas. Gjensidige Nor Forsikring er avkrevd forskudd for den sakkyndiges honorar med kr. 40 000. Resterende kr. 4 737 blir belastet Gjensidige Nor Forsikring. Honorarfastsettelsen kan påkjæres etter rettshjelploven § 28 a.

I tillegg kommer rettsgebyr for behandling av saken, som gikk over to dager, med kr. 700 x 8 = kr. 5 600, som blir belastet saksøkeren som rekvirent.

D o m s s l u t n i n g :

1. **Gjensidige Nor forsikring frifinnes**
2. **Saksomkostninger tilkjennes ikke.**

Retten hevet

Per Johan Askevold (s.)
dommerfullmektig

*****

Dommen må gjøres kjent for partene gjennom Deres prosessfullmektiger.
Dommen kan påankes til Gulating lagmannsrett. Anken må erklæres for
Sunnfjord tingrett innen 1 – en – måned fra dommen er forkynt.

Ankeerklæringen må være underskrevet eller medunderskrevet av en advokat.
Den ankende part kan også henvende seg til rettens kontor og få
ankeerklæringen nedtegnet og undertegnet der.

Dersom anken gjelder en formuesverdi under 20 000 kroner, kan den ikke
fremmes uten samtykke av førstelagmannen. Søknad om samtykke må i slike
tilfeller innsendes samtidig med ankeerklæringen.

